

Retorik på scen

En studie om scenisk kommunikation

Christoffer Nilsson G5

Examensarbete, 10 poäng

Handledare: Anna Houmann
Examinator: Eva Saether

Sammanfattning

Jag har gjort en undersökning om scenisk kommunikation, mellansnack och retorik på scen. Uppsatsen är uppdelad i en bakgrundsdel som ger en kort översikt av den tidigare forskning och litteratur som finns inom mitt ämnesområde. En faktadel har sammanställts för att hjälpa dig som läsare att förstå den vetenskap som detta kan vara. Här återfinns sammanfattningar verk skrivna av bland andra Dorothy Irving och Åke Lundberg.

Jag har tagit del av kursplaner och betygskriterier i de kurser på gymnasiet som berör scenisk kommunikation och reflekterat över dessa. Syftet med uppsatsen är att undersöka inställningen till scenisk kommunikation. Dels för att se om scenisk kommunikation övas i skolorna idag och i sådana fall hur, dels för att se om människors personliga förebilder präglar deras inställning till scenisk kommunikation. Jag har gjort fyra kvalitativa intervjuer, varav två är gruppintervjuer och två är enskilda, med åtta elever och två lärare på två olika estetiska gymnasieskolor. Svaren från intervjuerna på de båda skolorna har sammanställts, analyserats och reflekterats över.

Den ena skolan har valt att integrera scenisk kommunikation i de andra musikämnena och den lösningen har inte fungerat. Både eleverna och läraren anser att det bör läggas mer tid på det men att tiden inte finns. Den andra skolan jobbar med scenisk kommunikation, fast i den obligatoriska kursen ”estetisk verksamhet”. Skolan står här inför ett moraliskt dilemma eftersom skolan med detta upplägg inte kan genomföra det egentliga innehållet av den kursen. De båda skolorna har ambitionen att försöka ta vara på de styrkor som scenisk kommunikation medför men har inte lyckats riktigt. Kroppsspråk, ticks och nervositet är teman som genomsyrar de två skolornas undervisning. Min slutsats är att de båda skolorna jobba behöver med undervisningen av scenisk kommunikation på olika sätt.

Nyckelord: Retorik på scen, scenisk kommunikation, mellansnack

Abstract

I have made an inquiry about stage communication, small talk and on-stage rhetoric. The essay is divided into different parts. There is a background part that gives a short overview about other research and literature that has been made on the subject. A background has been put together to help you as a reader to understand the complex science can be. Here you will find work written by Dorothy Irving and Åke Lundberg among others.

I have taken part of and reflected on curriculum and report criteria of the courses taught in senior high schools regarding stage communication. The purpose is to examine the attitude towards stage communication, to see if stage communication is being taught in schools today, and if that is the case: how? Also to see if peoples personal role models characterize their attitude towards stage communication is also a part of the purpose. I have done four qualitative interviews, two single and two in groups, with two teachers and eight students on two different artistic senior high schools. The answers from the interviews have been transcribed, analysed and reflected on.

One of the schools has chosen to integrate stage communication with the other music courses, and it hasn't worked. Both the students and the teacher think that there should be more time put in to it but that the time just isn't there. The other school works with stage communication but within the obligatory course "Artistic activity". Due to this the school is facing a moral dilemma since the school can't fulfil the actual content of the course. Both of the schools have the ambition to try to preserve the good things that stage communication brings but haven't quite succeeded. My conclusion is that the two schools need to work on their teaching on the subject in different ways.

Keywords: On-stage rhetoric, stage communication, small talk

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Examensarbetets disposition	1
2. Litteraturoversikt och tidigare forskning	2
2.1 Sofia Ahnstedts examensarbete.....	2
2.2 Rampfeber.....	2
2.2.1 Muntlig presentation.....	3
2.2.2 Innehållet, röst användning och kroppsspråk.....	3
2.2.3 Scennärvaro.....	3
2.3 Musiken, artisten, publiken.....	4
2.3.1 Muntlig presentation eller muntliga kommentarer.....	4
3 Översikt av innehållet i Estetiska Musikprogrammet	6
3.1.1 Kursen Instrument/sång	7
3.2.1 Kursen Musik och kommunikation	8
4 Syfte	9
4.1 Frågeställning.....	10
4.1.1 Studiens avgränsning	10
5 Metod	10
5.1 Kvalitativ intervju.....	10
5.2 Enskilda intervjuer och gruppintervjuer	11
5.3 Informanterna.....	11
5.4 Metodproblem	12
5.5 Analys och tolkning.....	13
6. Etiska överväganden	13
7 Resultat skola A	13
7.1 Förebilder och upplevelser.....	14
7.1.1 Lärare A	14
7.1.2 Elever A 1-5	14
7.2 Övning ger färdighet.....	15
7.2.1 Lärare.....	15
7.2.2 Elever A1-5	16
7.3 Förankring i skolans verksamhet.....	16
7.3.1 Lärare A	16
7.3.2 Elever A1-5.....	17
7.3.3 Sammanfattning och diskussion.....	18
8 Resultat skola B	21
8.1 Förebilder och upplevelser.....	21

8.1.1 Lärare B	21
8.1.2 Elever B1-4	22
8.2 Övning ger färdighet.....	23
8.2.1 Lärare B	23
8.2.2 Elever B1-4	23
8.3 Förankring i skolans verksamhet.....	24
8.3.1 Lärare B	24
8.3.2 Elever B1-4	25
8.3.3 Sammanfattning och diskussion.....	25
9 Resultatsammanfattning.....	28
9.1 Förebilder och upplevelser.....	29
9.2 Övning ger färdighet.....	29
9.3 Förankring i skolans verksamhet.....	29
9.4 Slutdiskussion	30
10 Slutsatser	31
Referenser	33
Bilagor	33
Bilaga 1.....	34

1 Inledning

Jag har valt att fördjupa mig i ämnet retorik, det vill säga läran om talkonsten. Inte om retorik i allmänhet utan retorik på scen. Intresset började under mitt andra år på Musikhögskolan i Malmö. Jag såg ett par bra konserter på TV där artisten verkligen utnyttjade retoriken till sin fördel och vann med stor hjälp av detta publikens hjärta. Jag kommer speciellt ihåg en konsert med bandet *Chapter 2* bestående av Nils Landgren och Johan Norberg - en duo som spelar gitarr, trombon och där båda två sjunger. Anledningen till att jag tyckte att det var så bra var att de kompletterade varandra väl och visste precis vad och hur som skulle sägas och när det skulle sägas. Jag kände mig även oerhört inspirerad och kunde verkligen identifiera mig med deras musik.

Sedan såg jag ett par examenskonserter på Musikhögskolan i Malmö och upplevde nivån på det retoriska upplägget som mycket låg eller nästan helt åsidosatt. Det var mycket "dösnack" mellan låtarna och när det väl sades något så kändes det omotiverat. Efter att ha sett konserten med *Chapter 2* och sedan jämfört med konserterna på Musikhögskolan i Malmö insåg jag vilken styrka det är att kunna backa upp ett bra musikaliskt framträdande med ett bra genomfört retoriskt arbete. När jag började planera min egen examenskonsert pratade jag med Anna-Lena Tideman. Hon var min sångpedagog under mina första fyra år på Musikhögskolan i Malmö och även ett år innan dess. Vi hade väldigt flyktigt berört scenisk kommunikation på sånglektionerna men allteftersom jag började intressera mig för retorik började vi lägga in det här på lektionerna mer regelbundet. Hon är utbildad logoped och har undervisat i presentationsteknik på Musikhögskolan i många år. Hennes brinnande intresse för ämnet och mina tidigare, både goda och dåliga, upplevelser fick mig att välja det här ämnet. Jag har gjort en kvalitativ undersökning på två estetiska gymnasieskolor där jag har undersökt inställningen till scenisk kommunikation.

1.1 Examensarbetets disposition

Uppsatsen är uppdelad i en bakgrundsdel som ger en kort översikt av den tidigare forskning och litteratur som finns inom mitt ämnesområde. En kort översikt av innehållet i det Estetiska musikprogrammet, eftersom det är den här åldersgruppen jag valt att undersöka, har sammanställts. Sedan kommer syftet som innehåller min frågeställning och studiens avgränsning. I metod har jag motiverat insamlingsmetod samt beskrivit förutsättningarna för arbetet. Intervjusammanställning från de båda skolorna står i resultatet. Sist följer slutdiskussion och slutord.

2 Litteraturöversikt och tidigare forskning

Det finns mycket skrivet om scenisk kommunikation och ännu mer om kommunikation i stort. Många böcker tar upp hur man gör ett bra framträdande på scen och alla viktiga saker man ska tänka på för att uppnå detta. Närvaro, nervositet, kommunikation och kroppsspråk är några av dessa punkter. Mitt intresseområde handlar emellertid mer om, i kombination med ovanstående, vad man ska säga och hur det ska sägas, det vill säga scenisk kommunikation. Om just detta har det varit svårt att hitta någon litteratur. Jag har sökt orden scenisk kommunikation, retorik och mellansnack på Internet och hittat förhållandevis lite om det här. När det gäller skriven och utgiven litteratur har jag hittat ett antal böcker som berör de vanligaste beståndsdelarna i ett sceniskt framträdande och dessa kommer att presenteras härnäst.

2.1 Sofia Ahnstedts examensarbete

Sofia Ahnstedt (2003) har skrivit ett examensarbete som heter *Menar du att jag ska vara någon slags skådis eller...* Det är en undersökning om scennärvaro och scenisk kommunikation för musiker och musikpedagoger. Ahnstedt (2003) har intervjuat två personer som har arbetat mycket med scenuttryck i olika sammanhang. En är sångpedagog och en är dramapedagog/skådespelare. Valet föll på dessa för att de hade olika bakgrund, den ena sysslar med musik och den andra med teater och visar därför skillnaden på deras synsätt angående scennärvaro och scenisk kommunikation. Syftet med undersökningen var att ta reda på mer om hur man kan gå till väga för att skapa ett helhetsintryck av ett framträdande. Det här är inte helt olik mina frågor angående scenisk kommunikation.

Ett bra framträdande beror enligt Ahnstedt (2003) på många olika komponenter som samtliga måste ingå för att ett framträdande skall bli så bra som möjligt. Hon har valt att dela in sitt arbete under följande rubriker; scennärvaro/scenutstrålning, nervositet, framträdandet, texten, scenisk kommunikation, kroppsspråk och scenisk beredskap. Det här kallar Ahnstedt för scennärvaro eller scenisk kommunikation.

2.2 Rampfeber

Åke Lundberg är både läkare med specialinriktning på psykoterapi och violinpedagog har skrivit boken *Rampfeber* (1998). *Rampfeber* används som läromedel på många gymnasieskolor, bland annat i kursen Musik och kommunikation. All information under kapitel 2.2 är hämtad ur *Rampfeber*, Lundberg (1998).

2.2.1 Muntlig presentation

Lundberg (1998) säger att ett framträdande kan fungera utmärkt, både med och utan presentation. För att göra en bra presentation bör man dock skapa en kontakt med publiken och ge information som underlättar musikupplevelsen. När vi lyckas nå fram till publiken med vårt budskap, har vi kontakt och kan därför också dela en upplevelse, menar Lundberg. Budskapet kan delas upp i innehåll, röst användning och kroppsspråk. Innehållet består av de talade ordens innebörd medan rösten och kroppsspråket har stor betydelse för hur innehållet når fram.

2.2.2 Innehållet, röst användning och kroppsspråk.

Artisten måste närma sig publikens verklighet för att bli förstådd och få kontakt med publiken. Helt naturligt blir både ordval och innehåll annorlunda om vi är på en skolkonsert jämfört med en van publik. Som presentatör måste man leva sig in i publikens situation och tänka efter vad som skulle kunna vara intressant för den. Därefter ska man klä budskapet i en ”sådan dräkt”, att publiken kan ta emot den och göra den till sin egen. Det viktiga är inte hur mycket presentationen innehåller utan att vårt budskap verkligen når fram.

Rösten och kroppsspråket är viktigast när det gäller genomslagskraften i ett budskap. Rösten och röststyrkan framhäver ordets innehåll och därmed budskapets mening. Det är vanligt att man måste öva sig på att tala starkt, så starkt att det till en början låter onaturligt för våra öron. Det är inte vår, utan publikens uppfattning som ska vara i centrum. Det är inte ofta vi hör någon presentera för högt i en konsertsal. Ofta känner presentatören till innehållet i sin presentation utan att publiken gör det. Därför är det viktigt att ge publiken tillräckligt med tid för att smälta och bearbeta vad som sagts och utnyttja många pauser i sin presentation. Likaså bör man tänka på vilka ord som ska betonas och hur. I meningen: *Jag ska framföra ett gitarrstycke av Steve Bully*, bör man varken betona ”jag”, ”framföra” eller ”gitarrstycke” utan ”Steve Bully”. Precis som vid tolkning av musik bör man betona höjdpunkter i en presentation.

2.2.3 Scennärvaro

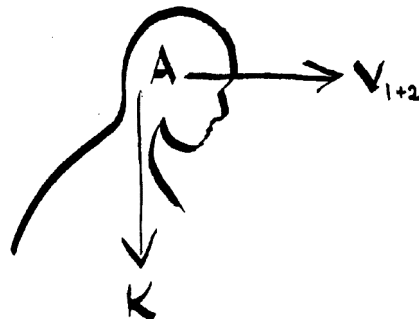
Lundberg (1998) menar att för att uppbära fullständig scennärvaro ska artisten/musikern kunna kontrollera vad hans/hennes sinnen innehåller just i den stund som han/hon är på scen. Vidare skriver han att många menar att scennärvaro är intensiv koncentration, men koncentration innebär att du bara har din uppmärksamhet, fokusering på en enda sak. Scennärvaron har en större helhets-

känsla än koncentrationen. Lundberg beskriver och illustrerar de tre sinnen och hur de används (figur 1):

A - audition (hörsel): Här finns enbart plats för musiken, nämligen den musik som vi hör i vårt inre öra. Det innebär att det finns utrymme för tankar, kommandon eller värderingar.

K - kinestesi (känselförmågan): Kroppen anpassar sig efter och följer musiken från det inre örat.

V - vision (syn): Det yttre seendet är inriktat på noter, dirigent, medmusikanter allt efter omständigheterna. Det är dessutom viktigt att se och vara medveten om den plats i rummet dit jag riktar min musik. Visuella fantasier av konstruktivt slag som understödjer musiken kan också förekomma, men i så fall riktade utåt i rummet.

Figur 1. Den totala scennärvaron enligt Åke Lundberg
V1 = direkt seende, V2 = indirekt seende, A = hörsel, K = känsel

Lundberg menar att jag hör musiken i mitt inre öra – kroppen följer visionen – jag ser noterna eller en punkt med mitt direkta seende – det indirekta seendet ”ser” hur musiken går ut i rummet.

2.3 Musiken, artisen, publiken

Irving är en av våra främsta romanssångerskor men också en uppskattad pedagog. På Musikhögskolan i Malmö fick hon 1986 landets första professur i sång. Hon arbetar med praktisk vägledning till unga musiker, musikpedagoger och andra som jobbar med konsertverksamhet och musikkommunikation. All information under kapitel 2.3 är hämtat ur *Musiken, artisen, publiken* av Göran Bergendahl, Ninni Elliot, Dorothy Irving och Åke Lindström (1977) och *Yrke: Musiker* Dorothy Irving (1987).

2.3.1 Muntlig presentation eller muntliga kommentarer.

För att göra en lyckad muntlig kommentar krävs en ganska invecklad procedur, enligt Irving. Först måste man veta vad man vill säga – ha en tanke alltså. Sedan skall tanken formuleras till ord i din hjärna. Orden skall ut genom munhålan i en

ordnad följd och på ett sätt som går att uppfatta. Publiken skall ta emot dina ord med hjälp av sina ögon och öron och sedan skicka tillbaka signaler till dig som berättar att kommentaren har kommit fram.

Det räcker inte att du säger noggrant planerade meningar inför en publik. Försök att hitta ett tempo, en tonhöjd och en rytm som passar akustiken i rummet och en medveten pausering som gör att folk kan ta orden till sig. (Irving, 1987 s. 51)

Det finns två typer av kommentarer, menar Irving (1987). Den som skapar kontakt och den som är till för att ge information för fördjupad upplevelse. Hon säger att åhörarna uppskattar båda kommentarerna mycket beroende på hur de framförs. Man kan ge oerhört formell information och sådant som man "måste veta" på ett bra upplagt vis och på så vis övervinna även detta hinder, menar Irving. Det är också viktigt att när man har samlat in sitt material bestämmer sig för hur mycket och vilka delar som kan användas. Här kan man tillämpa: samla, välja och ordna, för att effektivisera sina kommentarer och få ut det bästa av dem.

Följande lista innehåller de viktigaste punkterna vid ett framförande, enligt Irving (1987):

- Volym: Att du talar med en röststyrka som passar rummet och det antal människor som finns där /.../.
- Språkmelodi: Det är tråkigt och jobbigt att lyssna på dig om du använder dig av ett för litet tonomfång /.../.
- Tempo: Det viktigaste är att vara medveten om tempots betydelse och att du kontrollerar att publiken hinner reagera /.../.
- Rytm: Inte att förväxla med tempo. Ett omväxlande rytmiskt mönster är personligt och gör att folk lyssnar. /.../ Rytmiska och tempomässiga förändringar sker ofta i samband med att man vill understryka en viktig punkt.
- Pausering: Var inte rädd för tystnad under en konsert. /.../ I mitt tycke är det en laddad tidsperiod och används ofta vid en överraskande uppgift eller en rolig poäng.

Irving tar upp studier och facktermer kring verbal och ickeverbal kommunikation. Vårt ordflöde heter internationellt *lingvistik*, våra talegenheter kallas för *paralingvistik* och kroppens alla rörelser betecknas *kinesik*. Det här översatt till Irvings beteckningar blir:

<u>Irving</u>	<u>Svenska</u>	<u>Vetenskapliga termer</u>
<i>Muntliga kommentarer</i>	<i>Vad ska jag säga?</i>	<i>Lingvistik</i>
<i>Framförande</i>	<i>Hur ska jag säga det?</i>	<i>Paralingvistik</i>
<i>Kroppsspråk</i>	<i>Hur ska jag se ut/vara, röra mig när jag gör det?</i>	<i>Kinesik</i>

En framstående vetenskapsman inom området, Fernando Poyatos (1984), har utarbetat en modell, för att beskriva mänsklig kommunikation, där lingvistik, paralingvistik och kinesik förenas till en enhet som han kallar för *Basic Triple Structure of Human Communicative Behavior (BTS eller "tredelad grundläggande form för mänskligt kommunikativt beteende")* (Irving, 1987 s. 88). Den sammanfattande och heltäckande beteckningen är BTS. Irving menar att alla meningar består av BTS eller delar av BTS. Hon har gjort en grafisk presentation av hur man kan använda sig av BTS på en specifik mening. Den kan få lika många paralingvistiska och kinesiska former som det finns människor som läser den. Meningen är: "Nästa stycke har ni aldrig hört förut!" Meningen ska framstå som övertygande.

Vad jag säger (<i>lingvistik</i>)	Hur jag säger det (<i>paralingvistik</i>)	Hur jag ser ut medan jag gör det (<i>kinesik</i>)
Nästa	ljudlig inandning, hög tonhöjd, hög volym	ler, ögonkontakt med publiken, höjda ögonbryn
stycke	fallande tonhöjd, något mindre volym	samma som ovan
har ni	något snabbare tempo, samma tonhöjd	sänkta ögonbryn, inget leende
aldrig	kort paus inför ordet, ordet uttrycks långsamt, högre volym och tonhöjd	nickande huvudrörelser, titta runt bland publiken
hört	fortsatt fallande tonhöjd, fallande volym	Fortsatt huvudrörelse
förut!	fortsatt fallande tonhöjd, tydligt "t"	huvudet höjt, sedan paus, händerna ihop framför kroppen

Man kan göra flera varianter av meningen, exempelvis stillastående och monoton, men BTS kommer alltid att finnas med. Irving vill med detta visa på att presentationsteknik är en slags vetenskap som behöver övas och inte bör tas lätt på.

3 Översikt av innehållet i Estetiska Musikprogrammet

Jag vill med denna presentation visa vilka ämnen som undervisas på ett estetiskt musikprogram och undersöka vilka av dem som berör mitt ämnesområde. Samtliga nationella program omfattar kärnämneskurser, gemensamma karaktärsämneskurser och valbara kurser samt projektarbete och individuellt val. De

flesta nationella program har nationella inriktningar som även de innehåller gemensamma kurser inom karaktärsämnesblocket.

Skolverket har utformat riktlinjer för hur skolan ska använda sig av ”Estetisk verksamhet”. När man exempelvis går Samhällsprogrammet är detta den enda kurs som ger någon form av musikundervisning. Därför väljer ofta skolledningen och lärarna att utnyttja den till enklare former av ensemblespel eller PIK, praktisk instrumentkännedom. Vissa använder ”Estetisk verksamhet” till körsång medan andra använder den till sceniska förberedelser.

3.1 Ämnet Musik

För ett musikestetiskt program finns det två ämnen som är obligatoriska: Musik och Musikproduktion. I ämnet Musik finns det gemensamma kurser för inriktningen som är obligatoriska och valbara kurser som skolledningen kan besluta sig kring som inte är obligatoriska. Musikproduktion består av enbart valbara kurser. Ämnet Musik utgör grunden för ett musikestetiskt gymnasium.

I ämnet Musik ingår följande kurser: Ensemble A och B, Gehörs- och musikleära A och B, Instrument/sång 1, 2, 3, Körsång A och B, Rytmik med dans och Sceniskt musikprojekt. (www.skolverket.se)

3.1.1 Kursen Instrument/sång

Kursen Instrument/sång är den av dessa kurser som till störst del berör mitt intresseområde och det finns därför ett utdrag ur kursens beskrivning presenterat:

Instrument/sång nivå 1, 2 och 3, avser att utveckla elevens förmåga att med hjälp av sitt instrument eller sin sång uttrycka sig musikaliskt samt förmedla ett musikaliskt budskap till en publik. Det finns möjligheter för elever inom inriktningen musik att välja två eller tre instrument. Nivå 1, 2 och 3 är uttryck för olika nivåer i kunnandet där nivå 1 är avsedd för nybörjare. Kurserna är gemensamma inom inriktningen musik. (www.skolverket.se)

Kommentar till Instrument/sång:

Jag undrar vad som menas med ett musikaliskt budskap till en publik? I kursplanerna för instrument/sång 1, 2 och 3 står det inget om någon form av scenisk kommunikation utan mer än rent musikaliskt. Jag kan förstå att man i kurs 1, som främst inriktar sig på nybörjare, väljer att lägga fokus på det musikaliska men härefter hade jag dock hoppats att det skulle stå något om scenisk kommunikation i kurs 2 och allra senast i kurs 3.

3.2 Ämnet Musikproduktion

Det andra ämnet skolläringen kan komplettera skolans kurspaket med heter musikproduktion. Ämnet består av fem kurser: Arrangering och komposition, Ensembleledning, Ljudteknik A, B och Musik och kommunikation. (www.skolverket.se)

Kursen Musik och kommunikation är den enda kursen bland Musik och Musikproduktion, som tar upp scenisk kommunikation och scennärvaro på allvar.

3.2.1 Kursen Musik och kommunikation

Här följer ett utdrag ur kursplanen för Musik och kommunikation:

Mål för kursen

Kursen skall ge kunskap om växelspelet mellan individ och grupp samt om de sociala omständigheter som påverkar människors musikintresse och möjligheter till musikutövning. Kursen skall även öva kommunikation med såväl medmusikanter som med en publik.

Mål som eleverna skall ha uppnått efter avslutad kurs

Eleven skall:

- ha kunskap om musikalisk och scenisk kommunikation genom sin röst och sitt kroppsspråk kunna göra en presentation i samband med musikframträdanden
- ha kunskaper i intervjuteknik, programpresentation och marknadsföring
- ha grundläggande kunskaper om musikens roll och organisation i samhället.

Kommentar till kursen ”Musik och kommunikation”

Jag tycker överlag att innehållet i kursen är mycket bra. Att ha kunskap om musikalisk och scenisk kommunikation, göra en presentation i samband med musikframträdande och ha kunskaper i intervjuteknik tycker jag är viktiga och nödvändiga moment på ett estetiskt gymnasium. Målsättningen är på en bra nivå och jag tror att man med små enkla medel kan nå målen och öka kvalitén på elevernas framträdande avsevärt. ”Musik och kommunikation” tar upp det mesta jag kan tänka mig är användbart på gymnasienivå och hade varit ett stort tillskott på många estetiska program.

Min definition

Jag har tidigare presenterat litteratur som berör mitt intresseområde. I dessa pratar Irving (1987) om muntliga och skriftliga kommentarer och Lundberg (1998) och Ahnstedt (2003) talar om scennärvaro. Mitt intresseområde är väldigt brett och innefattar många saker. Jag är egentligen mest intresserad av vad som sägs mellan låtarna och hur det sägs. Det som vi helt enkelt kallar för ”mellansnack”. Det är dock inte så enkelt. Det behövs mer än bara allmänt prat. Lundberg

(1998) lägger stor vikt vid kroppsspråk och rösten och Irving (1987) likaså fast på två olika nivåer. Lundberg (1998) fokuserar mer på det kroppsliga, exempelvis kroppsspråk och talvård medan Irving (1987) väljer att beröra det mer flyktigt och istället fokusera på vad som ska sägas och hur. Dock pratar båda om scenisk kommunikation och det är dessa ord jag har fastnat för. När jag i fortsättningen pratar om scenisk kommunikation menar jag en kombination av vad som sägs, hur det sägs och allt fysiskt runtomkring i form av kroppsspråk, talvård och närvaro. Orden retorik, scenisk retorik eller mellansnack kan också komma att användas. I dessa fall menar jag enbart det som sägs och hur det sägs.

4 Syfte

Jag tycker att det är intressant hur en artist kan förstärka den sceniska upplevelsen med hjälp av retorik. Nästa generations artister går eller har gått i skolan nyligen. Den som fortfarande har chans att öva scenisk kommunikation anser jag är gymnasisterna. Därför har jag valt denna åldersgrupp. Jag är intresserad av att utforska om scenisk kommunikation övas i skolorna och i sådana fall hur.

Hur görs en bra presentation, ett mellansnack eller en avslutning? Finns det några rätt och fel? Eller behövs det överhuvudtaget? Kan avsaknaden av retorik på scen vara en fördel eller kan det vara ett retoriskt snilledrag att inte använda sig av retorik överhuvudtaget? Ett exempel är Bob Dylan. Kanske är en anledning till hans storhet, i kombination med det musikaliska, att det ligger en mystik och nonchalans bakom hans scenframträdanden. Dylan kanske är en fantastisk retoriker som medvetet använder sig av en återhållsam kommunikationsstil. Lägger dagens artister och musiker någon vikt vid scenisk kommunikation? Påverkar det i sin tur lyssnarna och de ungdomar som är nästa generations artister? Detta är svåra frågor att svara på. Ett sätt är att undersöka vad ungdomar tycker är viktigt i ett framförande och sedan försöka tillgodose deras önskemål och använda det i deras undervisning.

Det finns kurser på gymnasieskolans estetiska program som tar upp ämnet scenisk kommunikation. Jag har själv haft stor nytta av de kurser jag läste när jag gick estetisk musik på gymnasiet i Kristianstad. Det är bland annat därför jag har intresserat mig för just den här åldersgruppen samt några av dessa kurser. Den kurs som berörde retorik från scen mest var kursen Musik och kommunikation, men även mina sånglektioner tog upp ämnet retorik. Vad står egentligen i kursplanen för Musik och kommunikation och Instrument/sångundervisning? Ingår det retorik? Hur stor roll spelar lärarens och elevernas personliga förebilder? Tycker lärarna att ämnet retorik och speciellt retorik på scen behövs i undervisningen? Vilken respons får de från eleverna? Behövs det överhuvudtaget? Det här har jag tänkt undersöka.

4.1 Frågeställning

På vilket sätt är retorik på scen nödvändigt för elever och lärare på gymnasiet? Vilken är inställningen till scenisk kommunikation? Övas scenisk kommunikation och i sådana fall hur?

4.1.1 Studiens avgränsning

Arbetet avser inte retorik i allmänhet utan retorik på scen. På två stycken olika gymnasieskolor har kvalitativa intervjuer utförts, en med vardera lärare och av fyra stycken utvalda elever, utvalda av respektive lärare.

5 Metod

Jag tycker att det är väldigt intressant att djupdyka i ämnet och se hur olika sätt att undervisa kan se ut. Det jag hoppas att det hela kommer att mynna ut i är en insyn i användandet av retorik i gymnasieundervisningen. Mina intervjuer och val av skolor är inte ute efter någon generalisering, utan fungerar som stickprov. Det blir en kort jämförelse mellan elevernas och lärarnas inställning till scenisk kommunikation på två skolor (skola A och skola B).

Jag har gjort en kvalitativ undersökning för att få så hög kvalitet som möjligt på mina intervjuer. En kvantitativ undersökning lämpar sig inte min för undersökning eftersom undersökningen inte avser att mäta något antal utan snarare har som mål att visa lärarnas och elevernas syn på om scenisk kommunikation i undervisningen är nödvändig eller ej.

5.1 Kvalitativ intervju

Om man använder sig av kvalitativa eller kvantitativa metoder beror på vilka forskningsfrågor man ställer. Metoderna är bra i olika sammanhang (Kvale, 1997). Jag ville höra elevernas och lärarnas personliga uppfattningar om scenisk retorik/scenisk kommunikation och även ha möjligheten att djupdyka i något som sades under samtalets gång. Det föll sig därför naturligt att använda den kvalitativa intervjun som metod. Ett annat alternativ vore observationer, för att se hur undervisningen går till, vilka övningar som görs och vilka metoder/litteratur som används. Problemet med det här är att tiden inte räckte till och därför slopades detta förslag redan vid skissbordet.

5.2 Enskilda intervjuer och gruppintervjuer

Med eleverna tänkte jag tillämpa gruppintervjuer och med lärarna enskilda intervjuer. Enskilda intervjuer skiljer sig till innehållet, beroende om de söker faktisk information, åsikter och attityder eller berättelser och livshistorier. (Kvale, 1997). I vanliga intervjustudier brukar antalet intervjustudier ligga kring 15 plus/minus tio. (Kvale, 1997) Jag har gjort två individuella intervjuer och två gruppintervjuer med fyra informanter i varje. Kvale skriver att när man intervjuar för en studie ska man intervjuas så många personer som behövs för att få reda på vad man vill veta.

En vanlig kritik av intervjuundersökningar är att det inte går generalisera från deras resultat eftersom intervjupersonerna är för få. (Kvale, 1997 s.98)

Ett antal frågor hade, med hjälp av min handledare utformats som en grund till mina intervjuer och utifrån detta kunde jag ställa följdfrågor som kom upp under intervjuens gång (se bilaga 1, s. 34). Först träffade jag de fyra eleverna och sedan träffade jag läraren. Läraren hade själv valt ut vilka elever som skulle intervjuas. Jag försökte undvika frågor som var ledande och frågor som gav enkla ”ja”- och ”nej-svar”. Tanken var att få personerna som intervjuades att berätta lite om sina upplevelser och gärna utveckla sina svar så utförligt som möjligt.

5.3 Informanterna

Jag har i intervjuform talat med läraren samt fyra stycken elever, två killar och två tjejer. Frågorna kom att röra både skolan och fritiden. Fyra olika intervjutillfällen utgör underlaget för mitt arbete. Valet av intervjupersoner är baserat dels på tidigare studieerfarenheter men även på geografisk lättillgänglighet. Skolorna kommer att gå under namnen ”Skola A” och ”Skola B”.

Valen av lärare är baserade på vilka jag trodde hade mest kunskap inom mitt forskningsområde. På skola A skulle det visa sig vara svårare än jag hade tänkt mig. Först trodde jag att det fanns en specifik kurs som berörde scenisk kommunikation, men skola A hade valt att integrera det i alla ämnena. Detta gjorde det svårt att hitta ”rätt” person att intervjuas. Jag fick telefonnummer till många olika personer som en efter en skickade vidare mig till nästa. Till slut kom jag fram till den lärare som skulle bli min informant. Lärare A undervisar mest i sång men även i en årlig musikalkurs.

Skola B undervisar i scenisk kommunikation på den obligatoriska kursen ”Estetisk verksamhet”. Jag kontaktade en av lärarna i detta ämne och bestämde

en tid för intervju. Lärare B är lärare i ”Estetisk verksamhet”, sång, ”Rytmik och dans” och ”Sceniskt musikprojekt”.

De båda lärarna valde i sin tur ut fyra elever vardera som skulle intervjuas, två killar och två tjejer på varje skola. Av olika skäl kunde inte vissa av de från början utvalda eleverna delta så ersättare till dessa valdes ut. fyra stycken intervjuer totalt alltså. Intervjuerna utfördes mellan den 11-13 oktober och vid alla tillfällena användes mp3-spelare till dokumentation. Längden på intervjuerna varierade mellan 20-40 minuter. Eleverna på båda skolorna går i årskurs två på gymnasiet.

Skola A ligger i en storstad och på denna skola undervisas inte scenisk kommunikation i form av en specifik kurs utan integrerat detta i samtliga musikämnen. För enkelhetens skull kommer läraren på Skola A att kallas för lärare A och eleverna A1-4. A5 förekommer för att en av eleverna var tvungna att gå och ersattes då av elev A5.

Skola B ligger i en småstad med 40 000 invånare. Här har man valt att använda det obligatoriska musikämnet estetisk verksamhet som kurs för just scenisk kommunikation. Läraren på skola B kommer att kallas lärare B. De båda lärarna visste, till skillnad från eleverna, vilket ämne intervjun skulle handla om. Lärarna ville veta om vad intervjuerna skulle handla om för att gå med på att intervjuas. Det kan ha påverkat deras svar. Forskaren förkortas C.

5.4 Metodproblem

Tanken att intervju två olika lärare i kursen ”Musik och kommunikation” och därefter jämföra deras arbetssätt skulle visa sig svårt. Eftersom många skolor väljer att inte ens erbjuda denna kurs till sina elever, fick det här mig att undra om kursen fortfarande fanns på gymnasiet. Jag skrev till Skolverket, sökte på hemsidan, kollade kursplaner. Det visade sig i min efterforskning att kursen finns men under ett upplägg som gör det svårt för gymnasieskolor att välja enstaka kurser utan att välja ett helt ämne. I ett ämne ingår mindre kurser och väljer man att undervisa i en kurs i ämnet ska man kunna erbjuda undervisning även i de andra kurserna. Det här har jag beskrivit mer ingående i arbetets bakgrund.

Förutsättningarna för intervjuerna ändrades efterhand. Vissa skolor väljer som sagt att integrera scenisk kommunikation i alla musikämnen. Det som började som en vanlig informationshämtning utvecklades till en genast mycket mer intressant jämförelse mellan två olika förhållningssätt. En gymnasieskola som har

en kurs som inriktar sig på scenisk kommunikation och en skola som har valt att integrera det i samtliga ämnen.

5.5 Analys och tolkning

I arbetet med scenisk kommunikation är det viktigt att ta reda på elevernas och sina egna erfarenheter av förebilder och upplevelser för att ha något att utgå ifrån. Informanterna, mina litteraturstudier och mina egna erfarenheter visar att scenisk kommunikation kan övas och vidareutvecklas. För att det ska ske optimalt bör det ske inom ramarna för en kurs med ett tydligt mål och innehåll. Skolorna har löst det här på ett sätt som inte är helt oproblematiskt. Skola A har integrerat scenisk kommunikation i sin övriga verksamhet och enligt eleverna fungerar det inte tillfredställande. Skola B har lagt in scenisk kommunikation i kärnämneskursen ”Estetisk verksamhet” vilket innebär att det egentliga innehållet inte genomförs.

6. Etiska överväganden

Intervjuerna jag har gjort är konfidentiella och de som jag har intervjuat är anonyma. Informanterna har frivilligt ställt upp på intervjuerna, jag har respekterat informanternas svar genom att återge deras svar exakt.

7 Resultat skola A

Intervjusammanställning skola A, lärare A och elever A. Jag har i mina resultat kommit fram till följande tre kategorier som också besvarar mina tidigare ställda forskningsfrågor; **förebilder och upplevelser**, som först och främst behandlar informanternas konsertupplevelser som inte är länkade till skolverksamheten, **övning ger färdighet**, som tar upp om och hur man övar scenisk kommunikation i musiker- och artistsammanhang samt **förankring i skolans verksamhet**, som tar upp hur man övar på scenisk kommunikation i skolvärlden.

Intervjun med eleverna från skola A ägde rum i en skolsal efter en musikalrepetition. Eleverna var väldigt pratsamma och svarade nästan samtliga på alla frågor. Lärarintervju gjordes på skola A´s lärarrum på en lunchrast. Lärare A hade missat vår avtalade tid dagen innan och ville gärna gottgöra detta med att väldigt ambitiöst svara på samtliga frågor med stor entusiasm. Jag har valt att göra en resultatdel som en kombinerad resultat- och diskussionsdel. Jag anser att man behöver informanternas citat för att kunna diskutera och har därför kombinerat dessa två delar. Intervjuerna med lärare A och eleverna A har skett vid olika tillfällen men har sammanställts under samma rubriker.

7.1 Förebilder och upplevelser

Jag bad de intervjuade att tänka tillbaka på en bra livekonsert de hade sett och motivera varför den var så bra.

7.1.1 Lärare A:

Lärare A: Jag kommer att tänka på en julkonsert med Tommy Körberg. Tommy var så ofattbart fantastiskt och han hade ett fantastiskt mellansnack. Han hade valt sånger där han verkligen hade tänkt runt ett julbudskap. Otroligt intressanta tankar och för mig lyfte det musikaliska till ofantliga höjder. Inte så jätterakt på sak och det var otroligt bra.

C: Har ni varit på någon konsert där de har pratats för mycket eller för lite?

Lärare A: Usch ja. Massor av dåliga konserter. Är det inte någon som har tänkt så är det bättre att vara tyst.

7.1.2 Elever A 1-5

Jag bad de intervjuade att tänka tillbaka på en bra livekonsert de hade sett och motivera varför den var så bra.

A2: Det var en konsert i somras på Roskildefestivalen. Jag var trött, blöt, hungrig, förbannad, hittade ingen var allmänt sur och så gick jag in där, Visste inte vad det var, och så var det ett afrikanskt grymt liveband och jag gick därifrån och var varm, skitglad, brydde mig inte om att jag inte hittade någon som jag kände för det var en så fantastiskt bra konsert och alla var med i publiken. Och det var så bra, det var aldrig tråkigt utan det svängde hela tiden. Och det gjorde mig glad.

A3: Det var på KB och det var jättekul och det var jättemycket folk. Bandet Tower of power spelade och det var bra musik, jävligt bra musiker. Och ja det svängde, inte bara att alla musiker var bra enskilt utan att det är en bra grupp och alla dansade och det var, ja.

A3 sa senare i intervjun att ju mer A3 tänkte på det desto viktigare var det med scenisk kommunikation.

A4 tycker att dom stora stjärnorna går mycket på rutin men om man själv ska ha en konsert för en mindre publik eller folk man känner, så behöver man inte förbereda sig. Då är det bara att prata på.

A5: Det blir nog att dom kör en presentationsstandard när man spelar så mycket. Sen kan man improvisera lite efter den mallen.

Det är inte vad man säger som är det viktigaste utan ens utstrålning och ens kroppsspråk, menar A3. Samtliga tycker att det behövs en presentation av låtar och bandet som spelar.

A2: Man ska bara tillföra det man tycker är viktigt.

C: Har ni varit på någon konsert där de har pratats för mycket eller för lite?

A5: Väldigt många rappare på Roskilde är så! Dom bara står och pratar skit om allt möjligt. Det handlar inte om låten heller utan bara om hur mycket dom hatar världen.

A1: På Anna Ternheims konserter var det precis tvärtom, där var det helt tyst mellan låtarna och det ger mig inget.

7.2 Övning ger färdighet

C: Kan man öva upp sin retoriska förmåga och i sådana fall hur?

7.2.1 Lärare

Lärare A: Ja, verkligen. Det handlar ju om vad man vill förmedla. Att man tänker igenom det själv. Vill jag berätta nånting eller tar jag udden av den här sången om jag säger nånting? Vill jag säga något efteråt, vad behöver dom veta, behöver dom veta nånting? Ofta på konserter med bara en sångerska, då blir det nånting som saknas i kontakten om det inte finns en guidning eller några tankar eller så.

Hur gör ni? Övar ni detta med era elever?

Lärare A: Inte alls. Det är jättedåligt med det.

C: Önskar du att det var mer?

Lärare A: Ja, när vi är ute och spelar vår praktikvecka då är det väldigt bedrövt. Och hade man haft tid så hade man tagit tag i det. Men det tar rätt så mycket tid av deras så väl behövliga repetitionstid. Många är väldigt blyga och rädda, så man får vara nöjd med att dom presenterar vad dom ska sjunga och så. Här på våra konserter brukar det vara fattigt. Här är ingen som har tid att gå igenom med presentatörerna vad dom ska säga och hur dom ska säga det. För det tar helt enkelt för lång tid. Ett svårt jobb.

Det är tyvärr så att man inte har tid att fokusera så mycket på den här biten, speciellt inte på den här nivån. Kanske på folkhögskola där man kan styra mer över skolan kursplaner, menar lärare A.

7.2.2 Elever A1-5

Tror ni att stora musiker övar på sina presentationer och sitt mellansnack?

A3: Om man hade repat vad man ska säga lika mycket som musiken så hade det nog inte alls varit lika nervöst.

A2: Det bygger ju mycket på rutin också

A5: Det blir nog att dom kör en presentationsstandard när man spelar så mycket. Sen kan man improvisera lite efter den mallen.

A4: Man är helt annorlunda utanför scenen än vad man är i verkliga livet. Nervositeten påverkar ju en fruktansvärt mycket..

Alla tror att man kan öva upp sina färdigheter inom scenisk närvaro.

A3: Ju mer erfaren man är desto mer vet man vad publiken vill höra av en. När man ska snacka är det nästan mer nervöst än när man ska spela musiken. I musiken kan man mer gå in i en roll än när man ska snacka.

A1: Ju mer personlig konsert det är desto lättare är det att skita i att förbereda sin presentation. Om det är en stor konsert då ser du ju inte en jäkel.

A2: Dom som behärskar scensnacket allra bäst har övat upp det tidigare, genom sitt sociala liv även utanför scenen.

A4: Snacket är ju oftast det första en publik möter, så det måste ju vara bra!

7.3 Förankring i skolans verksamhet

C: Läger du någon fokus på retorik och scenisk kommunikation i din sångundervisning?

7.3.1 Lärare A:

Lärare A: Vi musiklärare lär dom spela och sjunga, punkt.

Lärare A känner inte att hon hinner lägga fokus på scenisk kommunikation på sina sånglektioner.

C: Hade du önskat att det fanns en specifik kurs som man hade kunnat beröra detta i?

Lärare A: Jag vet inte

C: Finns det någon kurs där du känner att man hade kunnat lägga in det?

Lärare A: Vi hade en kurs innan som hette Musik och Kommunikation, som har utgått på våran skola för att det undervisades inte på det sätt som det var tänkt utan det blev ett helt annat ämne på grund av den läraren. Och föll inte i så god jord om man säger så. Jag tror att det skulle behövas en teatermänniska som sysslar med kommunikation. /.../ Där hade man ju kunnat ha chansen, men då måste det vara en kunnig människa som har mycket goda och bra idéer. Och det fanns inte då. Så hellre ingenting än dåligt. Det blir så B.

Lärare A tycker inte att eleverna på dennes skola håller tillräckligt hög nivå för att det ska behövas någon undervisning i retorik och scenisk gestaltning.

Lärare A: Jag måste bara säga att våra elever är inte på den nivån, vi har ju några stycken, att dom har några egna konserter som dom själva arrangerar där det krävs av dom utan det kanske är mer för er som går på musikhögskolan att här börjar det. Ni är ju proffs när ni kommer ut och då måste man kunna hålla en annan nivå på konsertverksamheten.

Som det ser ut nu så finns det inget utrymme i några kurser att få in någon retorik, säger lärare A. Hon anser att allting handlar om prioriteringar men att man som sångare på Musikhögskolan blir tvungen att börja tänka på dessa saker och tyvärr ställs det inte samma krav på instrumentalister. På skola A användes kursen Estetisk verksamhet till kör dels för att få en tillräckligt stor julkör men även för att det är mest ekonomiskt.

C: Vissa skolor använder sin estetiska verksamhet till presentationsteknik och konsertförberedelser. Skulle detta kunna vara aktuellt på skola A?

Lärare A: Nej, jag tror faktiskt inte det. För att man vill ha en praktisk estetisk undervisning. Man vill göra något, knåda med händerna, kladda med färg, dansa en dans eller sjunga en sång. Har man så fattigt med timmar för estetiska ämnen så vill man nog inte sitta och filosofera för det får dom göra så jädra mycket när dom skriver uppsatser och svenskaarbeten och allt vad dom gör. Det är så otroligt mycket snickrande med ord så nej, det tror jag faktiskt inte. Det skulle nog inte falla i så god jord.

7.3.2 Elever A1-5.

C: Hur gör ni? Berör eller övar ni scenisk kommunikation?

Elever A:

A3: Presentation, menar du? Nej, men vi borde göra det. Alltså vi har ju en grund men själv anser jag att den borde bli bättre, så att det kan bli kvalitet i presentationen. Presentationen ska inte vara samma från gång till gång utan sticka ut lite också. Och det går inte om man inte har repat på det.

A4: Fast vi berör ju det på "musikteatern" och på "kroppen som uttrycksmedel". Jag vet inte riktigt vad den kursen hade för syfte men det var väldigt kul, det var väl lite det att man skulle vänja sig vid att stå i centrum

C: Hade ni önskat att det fanns mer utrymme i skolan för att öva sin scenkommunikation?

A4: Absolut! Nu när man tänker på det så är det ju jätteviktiga grejor.

A3: Presentationerna är kanske inte direkt det bästa. Där har vi mycket att jobba med. Det är knappt något sceniskt förberett överhuvudtaget.

7.3.3 Sammanfattning och diskussion

Lärare A valde att ta upp en konsert med Tommy Körberg och lade stor vikt vid hur bra hans mellansnack var. Detta tror jag beror på att hon visste vad intervjun skulle handla om och sade lite vad hon trodde att jag ville höra.

Jag tycker om Tommy Körbergs upplägg med att välja ut låtar som har ett budskap som passar in i den tid man har konserten. I det här fallet ett julbudskap i juletid.

Det som slog mig när jag pratade med eleverna var att samtliga, på olika frågor, tog upp att det "svängde" om musikerna. Jag tycker det är en skön inställning till musiken i stort men det är ju just bara musiken man pratar om då. Allteftersom vi kom in mer och mer på scennärvaro och scenisk kommunikation ändrades svaren för att till slut hamna vid att det scenisk kommunikation nästan är det viktigaste på en konsert. Jag tycker detta är intressant men undrar samtidigt om det är så att även deom säger det jag vill höra eller om jag faktiskt öppnade deras ögon en aning för betydelsen av den sceniska kommunikationen.

A4 gjorde ett intressant ställningstagande angående hur olika man agerar beroende på storleken på publiken. Jag tycker att man ska vara förberedd oavsett vilken storlek ens publik har. Kan man skapa en intimitet och en gruppkänsla med sin publik är det den ultimata utgångspositionen tycker jag. Att lägga sig på samma nivå och prestera lika bra oavsett publikens storlek. Det är svårt att göra detta med en stor publik eftersom det rent fysiskt och avståndsmässigt är svårt att se sin publik. Hur konstigt det än må låta så tror jag att det är svårt att improvisera fram spontanitet. Att först ha väl utvalda stödpunkter som en grund och

låta det bli som det blir är en god grund. Den lilla förberedelsen tror jag räcker för att den allra yttersta nervositeten ska släppa och därmed leda till att säkerheten infinner sig. Elev A5 hade liknande åsikter angående de stora stjärnornas presentationer.

Lärare A anser att det är nödvändigt att ett mellansnack är väl förberett. Det är bättre att vara tyst än att säga någonting dåligt. Jag håller med, jag tycker att det kan vara väldigt stämningsfullt att vara tyst mellan låtar om det finns en tanke bakom det. Jag tror dock att det krävs mycket förberedelse och stor fingertoppskänsla att sätta ihop ett program som "talar för sig själv". Man behöver välja låtar med stor omsorg för att föra vidare intresset för konserten om man väljer att inte använda sig av någon sceniskt presentation.

Precis som svaren visar tycker jag att det kan vara både för mycket och för lite mellansnack. Det är en balansgång hur lite och hur mycket mellansnack man ska ha. Man ska inte bara prata på utan det ska vara kvalitet på det man säger. Jag reagerar på lärare A's ordval, att man kan "ta udden av" en sång om man presenterar den. Kanske menar hon att sången talar sitt eget språk. Jag tror aldrig att jag personligen har varit på någon konsert där presentatören har tagit udden av en sång under själva presentationen. Jag tycker det är bra att få en presentation av sången och kanske till och med lite av textens innehåll. Man ska inte berätta allt och verkligen inte berätta hur den slutar, om det nu finns ett slut. Man måste lämna något till lyssnaren men lyft gärna fram något som kan fånga intresset för till exempel textens innehåll. Det är som en bra trailer för en film, den är till för att öka intresset för filmen utan att berätta hur den slutar.

Lärare A tycker som sagt att den sceniska kommunikationen och presentationer är viktiga men att tiden inte finns. På skola A väljer man att integrera scenisk kommunikation i de flesta musikämnen. Utan att verka för krass verkar det inte som att det riktigt fungerar. En eventuell lösning hade kanske varit att helt enkelt försöka få tillbaka kursen "Musik och kommunikation" i timplanen och på denna lektion lägga fokus på det man tycker saknas. Naturligtvis skulle detta innebära ett stort administrativt arbete men om ambitionerna finns där och lärare och elever anser att det är tillräckligt viktigt är det säkert genomförbart.

På frågan om de stora stjärnorna övar mellansnack/presentation svarar elev A2 att de flesta går mest på rutin. A2 la en negativ ton vid detta och sa att detta var något negativt. Att det inte kändes spontant och innerligt. Jag håller med om att många går på rutin till viss del men också att denna rutin är förtjänad och att det inte är något dåligt. Jag ser det som en styrka att när något oväntat händer, kunna använda sig av detta och blanda upp det med en säkerhet som stora artister oftast har på grund av sina erfarenheter.

Erfarenheten som A3 pratar om är absolut avgörande. Påståendet om att det är nästan lika nervöst att snacka inför en publik som det är att spela tyder på eleverna måste jobba med det, på ett eller annat sätt. Det kommer att infalla och ska infalla en viss nervositet vid ett framträdande men det får inte ta överhand. Man ska kunna tygla sin nervositet och vända det till en positiv energi. För att detta ska fungera behövs det träning. Den kan ske inför kompisar på skolan eller i en konsertsituation. Ännu en gång nämner en elev från skola A att det inte är lika lätt och viktigt att prioritera en presentation som ska ske inför en liten publik. Frågan som slår mig är var gränsen går mellan en stor och en liten konsert? Vem vet? Mina åsikter om detta står tidigare i diskussionsdelen. A2 skriver att man har stor nytta av det man lärt sig i sitt liv och framför allt det sociala spelet när man ska presentera. Jag tror också att det är så. Naturligtvis avspeglas ens personlighet var man än är, på scen eller i det vanliga livet.

Lärare A's uttalande om att musiklärare bara ska lära sina elever att sjunga spela och inget annat tycker jag är anmärkningsvärt. Jag kan förstå att man har svårt att hinna med allt som bör hinnas med i form av teknik, repertoar och interpretation på de individuella lektionerna. Det är ett svar som jag tror speglar många musikestetiska gymnasier och som är en allmän syn på mitt forskningsområde i skolan. Jag tycker därför, utan att låta tjugig, att man hade kunnat undervisa detta i form av gruppundervisning i en fristående kurs.

Kursen "Musik och kommunikation" som jag förespråkar, fanns på skola A för ett par år sedan men föll inte i god jord på grund av den dåvarande läraren. Detta tycker inte jag är ett tillräckligt gott skäl för att ta bort en kurs. Lärarbyte är väl det sundaste alternativet. Det är möjligt att lärare A inte har alla fakta om varför skolan tog bort kursen men hennes förklaring var att kursens lärare inte var tillräckligt kompetent. Lärare A pratar också om att eleverna på skola A inte är på tillräckligt hög nivå för att det ska behövas scenisk kommunikation i konsertsammanhang. Detta tycker jag kan frågasättas. Det finns ingen särskild nivå man ska behöva uppnå för att scenisk kommunikation ska kännas naturligt. Den sceniska kommunikationen är ju också till för att höja den kanske redan låga nivån till en lite högre nivå inte bara för att höja nivån från bra till jättebra.

Lärare A tror inte att man hade kunnat använda kursen Estetisk verksamhet till konsertförberedelser och presentationsteknik. Eleverna gör redan för mycket "ordsnickeri". Hon tror snarare att man bör lägga den på praktisk undervisning där man kan få knåda med händerna, kladda med färg, dansa en dans eller som man tillämpar på skola A, körsång. Jag tror att skola A's (lärare A's) inställning till scenisk kommunikation har väldigt mycket att göra med deras tidigare dåliga erfarenheter av området. Det rör sig inte bara om "ordsnickeri" men jag förstår också att man håller hårt i de timmar man kan få över till praktisk musikundervisning. Det ideala vore att det ena inte uteslöt det andra.

Eleverna på skola A tycker inte att integrering av scenisk kommunikation har fungerat.

Kroppen som uttrycksmedel är en kurs som ser väldigt olika ut på olika skolor med estetisk inriktning. Samtliga inriktningar, dans, teater, konst och form och musik, har denna kurs, ibland tillsammans och ibland var för sig. På skola A verkar det som att man har berört konsten att stå i centrum och hur det känns att göra det. Eftersom kursen ”Kroppen som uttrycksmedel” är så pass bred i sitt kursinnehåll blir det svårt att hinna ta upp den sortens scenisk kommunikation som jag berör.

På frågan om eleverna på skola A hade önskat att det fanns mer utrymme i skolan för att öva sin scenkommunikation fick jag ett svar som talar för sig själv. Det kan sammanfatta elevernas åsikt om den sceniska kommunikations tillräcklighet på deras skola.

A3: Presentationerna är kanske inte direkt det bästa. Där har vi mycket att jobba med. Det är knappt något sceniskt förberett överhuvudtaget.

8 Resultat skola B

Intervjusammanställning skola B, lärare B och elever B. Intervjuerna är uppdelade på samma sätt som intervjusammanställningen av skola A är.

Intervjun med lärare B och eleverna från skola B ägde rum före en konsert på ett café i anslutning till konsertsalen. Eleverna var först inte särskilt pratsamma men kom igång i mitten och slutet av intervjun. Lärarintervjun gick smidigt och lärare B kände sig bekväm i ämnet som skulle diskuteras. Intervjuerna med lärare B och eleverna B har skett vid olika tillfällen men har sammanställts under samma rubriker.

8.1 Förebilder och upplevelser

Jag bad de intervjuade att tänka tillbaka på en bra livekonsert de hade sett och motivera varför den var så bra.

8.1.1 Lärare B

Lärare B: Det var nog en kombination. Eftersom jag jobbar med att göra större konserter med mina elever, så är jag lite kräsen och tittar mycket på det som finns runtom-

kring. Jag kommer att tänka på en konsert med Earth, Wind and Fire. Tilltalande musik, varje medlem verkligen levde, bra kostymering, bra ljus, duktiga dansare. Helheten. Där var nästan inget mellansnack i den men helheten var så pass tilltalande att den kändes bra. Det är svårt med mellansnack för det måste vara någon som är duktig på det. Till exempel Nisse Landgren, Roger Pontare och Lill-Babs. Men tempot och intensiteten får inte sjunka bara för att det ska finnas mellansnack, för då är det bättre att skippa det. Det är svårt att spontanprata väldigt bra.

C: Finns det konserter där man inte bör säga något?

Lärare B: Nej det tror jag inte. Man kan nog alltid hitta något som passar att säga.

C. Hur viktigt är det med retorik på en konsert?

Lärare B: Det är jätteviktigt. För att det är en del av helheten. Det är som man säger om en kedja. Den är inte starkare än sin svagaste länk.

Har ni varit på någon konsert där dom pratat för mycket eller för lite?

Lärare B: Ja, både för mycket och för lite. Det finns ett par där jag själv har medverkat. Jag har en tendens att prata för mycket när jag inte är förberedd, men även konserter jag gått på som åskådare.

8.1.2 Elever B1-4

Jag bad de intervjuade att tänka tillbaks på en bra livekonsert de hade sett och motivera varför den var så bra.

B3: Jag kommer att tänka på en konsert med Göran Söllscher. Det var ju bara han och en gitarr. Jag vet inte om du känner till Birgers lusthus, äh det spelar ingen roll. Ett gammalt kapell som passar perfekt för klassisk musik och här var det en blandning mellan fantastisk musik och en speciell känsla i luften. Man kunde ta på stämningen. Grymt!

B4: En bra konsert jag var på var faktiskt Håkan Hellström, det var min lillasyster som hade dragit dit mig. Hon är värsta fanet så jag hängde med för hennes skull. När man väl står där vill man nästan gifta sig med honom, han kommunicerar så bra med sin publik och det känns verkligen som att han vill vara där.

C: Har ni varit på någon konsert där dom pratat för mycket eller för lite?

B1: Jag har spelat som trummis på en konsert där jag har saknat det. Det var en rockkonsert där man kände att det hade behövts livas upp lite.

8.2 Övning ger färdighet

På frågan om man kan öva upp sin retoriska förmåga och i sådana fall hur, kom dessa svar:

8.2.1 Lärare B

Lärare B: Visst kan man det. Spegel. Ta hjälp av medspelare. Man kan tänka ut saker och ting som ett manus. Man hittar upplägg av låtarna och skapar en röd tråd. Med repliker och monologer. Det kan nog ändå kännas spontant. Ju bättre man kan ett manus desto lättare blir det att improvisera fritt

C: Hur gör ni? Övar ni detta?

Lärare B: Ja, på våra lektioner. Det finns konferencierer på våra konserter. Och det är för att dom ska öva på just detta. Det är både och om det funkar eller ej. Jag har ingen koll på litteratur och det är mitt fel. Så därför har vi inte berört det alls faktiskt. Men vi gör övningar i halvklass där man får göra en presentation, läsa en text eller annat som ska likna en situation där man själv står i fokus.

Lärare B anser att man kan ha stor nytta av vara värtalig även i det privata livet.

Lärare B: Jag är ute efter att eleverna ska tänka själva och puffar därför bara dom på rätt håll och talar inte tvunget om vilket som är rätt eller fel. Dom ska vara medvetna om vad dom gör på scen och nervositeten ska inte få styra.

C: Behövs det mellansnack? Är det viktigt med mellansnack och presentation av bandet och låtarna?

Lärare B: Både viktigt och inte viktigt. Tycker inte om när man presenterar hela bandet. Utan möjligtvis när man t ex ska öppna en låt med ett pianointro, då kan man nämna pianistens namn och så vidare.

8.2.2 Elever B1-4

C: Övar ni scenisk kommunikation?

B1: Vi har konserter där vi kan praktisera det på riktigt.

Man har stor nytta av att kunna tala för sig, dels i de andra ämnena men även i det verkliga livet, menar B1.

B1: Jag övar mitt mellansnack när jag står på scen, mer än i skolan, för jag tror att det är viktigt att få publikreaktionerna !..! . Är det nånting som man vill ha sagt, då kollar

man igenom det i huvudet. Gärna ha en låtlista eller liknande /.../ inte bara vad som ska sägas utan mer när det ska sägas.

B3: Ja överallt när man ska prata eller redovisa. Det krävs ju att man är muntligt aktiv i många ämnen. Där tjänar man ju mycket på det.

B2: Tyvärr kan nog inte så många dra parallellen mellan hur man gör på scenen och när man har ett föredrag i skolan.

C: Behövs det mellansnack? Är det viktigt med mellansnack och presentation av bandet och låtarna?

B4: Man kan nog säga att ju fler det är på scen desto mindre mellansnack behövs. Är det bara en på scen så känns det som att den personen är så pass i fokus att den behöver säga något för att det inte ska bli för tyst.

C: Tror ni att stora artister jobbar med presentationsteknik?

B4: Ja, det tror jag och det tycker jag att dom ska göra också. Jag tycker det är nödvändigt att man som stor artist säger något mellan låtarna. Det blir bättre då helt enkelt.

Alla tror att man kan öva upp sina färdigheter inom scenisk kommunikation. B1 säger:

B1: Det är nog en vanesak också. Om man bara struntar i vad man ska säga blir det inte så bra. Man måste nog tänka på det. Det blir nog en rutinfråga. Först ska man göra sig van vid att stå på scenen och sen ska man nog börja tänka på vad man ska säga.

B2: Fast samtidigt är det bästa mellansnacket det som kommer spontant. Det ska inte vara inövat och på så vis bli en rutinfråga.

8.3 Förankring i skolans verksamhet

Lägger du någon fokus på retorik och scenisk kommunikation i din sångundervisning?

8.3.1 Lärare B

Lärare B: Absolut! Jag tror det har att göra med vilken person man är som lärare om man berör det eller ej. Vi som sångare har ju inga instrument att gömma oss bakom.

C: Hade ni velat att man integrerade scenisk retorik i de andra musikämnena?

Lärare B: Alla ämnen med redovisningar är det ju viktigt. Men även där finns det för lite tid.

8.3.2 Elever B1-4

C: Hade ni velat att man integrerade scenisk retorik i de andra musikämnena?

B4: Tror inte det hade funkade att integrera.

C: Hur gör ni? Övar ni scenisk kommunikation?

B2: Ja, i skolan på en kurs som heter "Estetisk verksamhet".

B1: Inte bara det men där tar vi upp rätt så mycket om vad man ska tänka på och så. Ticks, kroppsspråk och var man ska lägga fokus och så. Sen personligt också. Om man vet att det är nånting man ska ha sagt, då kan man gå igenom det i huvudet och så. Inte ett manus eller så utan mer en lite stöttepelare.

B3: Egentligen tycker jag att man borde börja öva detta redan när man är liten. Även om man inte ska hålla på med musik eller så. För man kommer ju att ha nytta av det ändå.

8.3.3 Sammanfattning och diskussion

När jag frågar lärare B om hennes bästa upplevelse av en livekonsert och varför den var bra nämner lärare B en konsert med gruppen Earth, Wind and Fire. Lärare B tyckte att helheten i den här konserten var det viktiga, tilltalande musik, bra kostymering, bra ljus och duktiga dansare. Lärare B nämner, precis som jag, Nisse Landgren som en artist med goda kvalitéer inom scenisk kommunikation. Lärare B tycker att det är svårt att "spontanprata" bra. Jag håller med, vad sägs om att förbereda sig och göra det riktigt bra?

B3 pratar om en klassisk konsert med Göran Söllscher i Birgers lusthus och att man kunde ta på stämningen. Detta är ett fenomen som jag personligen också stött på, vid just lugna, ljudsvaga konserter. Det blir en speciell känsla i salen om man kommer nära artisten och man nästan känner som att man är ensam i rummet med den som sitter på scen. Det är en speciell känsla och det krävs stor kompetens av artisten att kunna få sin publik att känna sig unik. Detta kanske till och med utan att säga något extravagant mellan sina stycken utan bara tacka för applåderna. I det här fallet handlar det mer om scenisk närvaro, som Lundberg (1998) pratar om, än om den retoriska kommunikationen.

B4 pratar om att hon hängde med på en Håkan Hellström-konsert för sin fanatiska lillasysters skull. Själv ville hon inte vara där men ändrade uppfattning allteftersom konserten pågick. Det slutade med att hon fick en känsla av att han

verkligen ville vara där. Det är en viktig nyckel till ett bra framträdande, att man som artist verkligen vill vara där. Det smittar av sig på publiken och blir nästan alltid en bra konsert. I Håkan Hellströms fall tror jag att hans scennärvaro och scenkommunikation är den stora anledningen till att han är så stor som han är i Sverige.

Lärare B säger att man kan hitta något att säga på varje konsert så länge det är genomtänkt. Min spontana tanke var att det absolut fanns tillfällen då man inte ska säga något. När jag sammanställde intervjuerna satt jag en lång stund och försöka komma på tillfällen då man inte kan eller bör säga något. Utan något resultat. Detta tycker jag är väldigt intressant eftersom jag är intresserad av ämnet och har ändå aldrig reflekterat över om det finns konserter eller livssituationer då man bör vara tyst. Det finns det nog men tystnaden kanske ska komma efter några väl valda ord?

När lärare B skulle beskriva en bra livekonsert hon sett talade hon om hur viktig helheten var. I konserten hon valde fanns det dock varken mellansnack eller någon presentation. Därför blir jag lite förbryllad när hon svarade så här på en fråga:

C. Hur viktigt är det med retorik på en konsert?

Lärare B: Det är jätteviktigt. För att det är en del av helheten. Det är som man säger om en kedja. Den är inte starkare än sin svagaste länk.

Här pratar hon helt plötsligt som att retoriken är en del av helheten. Kanske var det så att retoriken på hennes utvalda konsert fanns där men var satt åt sidan för att musiken skulle få ta plats. Jag anser att helheten är det viktigaste i en konsertupplevelse men helheten innefattar absolut någon form av mellansnack.

Både lärare B och eleverna på skola B nickar, instämmande när jag frågar om de varit på någon konsert där någon har pratat för mycket eller för lite. De flesta verkar ha varit på konserter där man pratat för mycket, vilket jag tycker är märkligt. Jag har varit med om samma sak men kan inte förstå varför det blir så. Jag tror att det kan bero på att när man blir ängslig och nervös på en scen så börjar man prata för att man inte vet hur och vad man ska säga. Här vore kanske det bästa, som både lärare A och B också säger, att hellre vara tyst än att säga något improviserat.

Lärare B tar upp ett par sätt hur man kan öva scenisk kommunikation: spegel, ta hjälp av sin medspelare samt att tänka ut ett manus. Lärare B pratar också om samma sak som nämnts av A5 tidigare, nämligen att man har någonting förberett

och nerskrivet och kan med den tryggheten i ryggen improvisera utan att det blir katastrof.

Den sceniska kommunikationen övas på skola B på en lektion som heter ”Estetisk verksamhet”. Den här kursen är framförallt till för konsertförberedelser och förbereder de två elever som skall vara konferencierer vid nästa konsert. Här görs även affischer och programblad till nästa konsert. De gör också övningar där man i halvklass får simulera en presentation eller en annan situation där man själv står i fokus. Detta är naturligtvis bättre än inget men jag tycker faktiskt att även detta är för lite. Jag tycker inte att man ska ha konferencierer på skolkonserter för då blir det bara de som får förankra det man övar på lektionen i en konsertsituation. På skola B är det obligatoriskt att vara med på minst en konsert om året för att få godkänt i sin sång/instrumentkurs. Varför inte låta varje elev presentera sina låtar istället för konferenciererna?

B1 tycker att det är viktigare att få öva scenisk kommunikation ”på riktigt” och det håller jag med om.

Lärare B tar upp en viktig sak om ansvaret man har som lärare. Visst har man en skyldighet som gymnasielärare att lära sina elever saker men det är samtidigt viktigt att låta de tänka själva också. Jag tror också att detta är ett bra sätt att lära sig saker för livet, inte bara för stunden och att låta eleverna lära av sina misstag och därefter leda dom åt rätt håll igen.

Man har stor nytta av att kunna tala för sig, dels i de andra ämnena men även i det verkliga livet, säger B1 på frågan om man kan ha nytta av att öva olika sorters kommunikation.

B1 väljer att öva sitt mellansnack på scen för att få publikreaktionerna. Jag vet inte om jag förstår B1 rätt men jag tolkar det som att han går oförberedd upp på scenen och improviserar vad som ska sägas. Jag tror att det krävs en otrolig scenvana för att B1's upplägg ska fungera. Jag tycker nog att det är bättre att öva sitt mellansnack hemma och därefter prova det på spelningen.

Jag håller med B2 om att det kan vara svårt att dra parallellen mellan att stå på scen och att hålla ett föredrag, men jag tror att om man är säker på en av situationerna så har man stor nytta av det i den andra. Det spelar mindre roll vad man framför om man känner en allmän trygghet i att stå framför folk och tala.

Jag tycker att det B4 säger är en intressant sak angående antalet personer man är på scen. Ju fler man är på scenen desto mindre behövs en presentation och tvärtom. Jag har aldrig tänkt på det så. Precis som allt annat i det här ämnet är detta subjektivt. Jag tycker personligen att det även i stora sammanhang kan behövas

någon som talar. Däremot kan jag hålla med B4 om att om det i något sammanhang inte ska talas så kan det ske när det händer mycket på scenen och man kan hitta andra intressanta saker att fokusera på, exempelvis en konsert med en symfoniorkester.

B4 tror att de stora artisterna jobbar med presentationsteknik och tycker att de ska göra det också. Jag håller med B4, både om att jag tror att de gör det och att de bör göra det.

B1 tycker att man ska känna sig van vid att stå på scen och när man gör det kan man börja tänka på saker som vad man ska säga och hur man ska säga det. Jag tycker att säkerheten av att stå på scen går hand i hand med att man vet vad man ska säga och hur det ska sägas och att det inte är två olika moment.

Lärare B lägger fokus på retorik och scenisk kommunikation i sin sångundervisning. Det har att göra med vilken person man är och personliga vikt man lägger vid det sceniska konceptet, menar lärare B. Sångare har inga instrument att gömma sig bakom och måste därför känna sig trygga på scen, säger lärare B.

Det blir ofta så att en sångare måste ta hand om mellansnacket och presentationen eftersom man väldigt naturligt ses som frontfigur. Detta kräver väldigt mycket av sångaren och dennes kommunikativa förmåga. Därför anser jag att detta bör övas, inte bara av sångare utan alla instrumentalister.

Det är bra att det finns moment som berör scenisk kommunikation i kursen "Estetisk verksamhet" eftersom skola B inte har kursen "Musik och kommunikation" på schemat. Man behöver inte djupdyka i vad som ska sägas och hur, men undervisningen borde beröra det och inte bara ticks och kroppsspråk. Det som eleverna på skola B säger att dom gör på sina lektioner liknar det Lundberg (1998) skriver om i "Rampfeber".

B3 får avsluta denna diskussion av skola B's svar med några ord som jag tycker låter väldigt kloka.

B3. Egentligen tycker jag att man borde börja öva detta redan när man är liten. Även om man inte ska hålla på med musik eller så. För man kommer ju att ha nytta av det ändå.

9 Resultatsammanfattning

Här kommer jag att reflektera över vad som sagts i intervjuerna samt ta upp viktiga saker som kommit upp under studiens gång. Jag reflekterar också kort över likheter mellan skola A och skola B. Jag kommer inte att gå in på skillnader som innefattar tycke och smak utan försöka jämföra saker som har relevans för undersökningen.

9.1 Förebilder och upplevelser

Skillnaden mellan lärare A och lärare B, när det gäller deras musikaliska upplevelser var att lärare A tryckte på vikten av scenisk kommunikation medan lärare B såg mer till helheten. Eleverna på de båda skolorna visste inte vad intervjuerna skulle handla om och lade därför stor vikt vid det musikaliska. De pratar om ”sväng”, duktiga musiker och känsla. Det är inte särskilt stor skillnad mellan eleverna i de här frågorna. Samtliga informanter har varit på konserter med för låg kvalitet på den sceniska kommunikationen.

9.2 Övning ger färdighet

Både lärare A och B anser att man kan öva upp den sceniska kommunikationen. Den stora skillnaden lärarna emellan är att man faktiskt gör det på skola B och inte på skola A. Ingen av skolorna har en specifik kurs som bara berör scenisk kommunikation men skola B har en kurs som heter ”Estetisk verksamhet” där man tar upp saker som ticks, var man ska lägga fokus och kroppsspråk. Skola A har valt att försöka integrera någon form av scenisk kommunikation i några av de andra musikämnena. Anledningen till att jag använder ordet ”försöka” är att eleverna på skola A och till viss del lärare A inte tycker att integreringen har lyckats. Eleverna på skola A sitter frågande när jag frågar om integrering och lärare A säger att det alldeles för dåligt med övandet av den retoriska kommunikationen.

9.3 Förankring i skolans verksamhet

Att använda sig av scenisk kommunikation i sin sångundervisning är en sak som också skiljer lärare A från lärare B. Lärare A gör det inte för hon anser att man som musiklektör lär sina elever att spela inte mer. Lärare B gör det och anser att det är något som är individuellt sånglärare emellan. Det man själv tycker är viktigt speglar ens undervisning och kommer i sin tur att överföras på sina elever. Jag vet inte om det är en slump att det är på just den skola som bedriver undervisning i scenisk kommunikation som det jobbar en sånglärare som även gör det på sina sånglektioner.

Eleverna på den skolan som saknar undervisning i scenisk kommunikation, skola A, önskar att det fanns mer av den varan.

A3: Presentation, menar du? Nej, men vi borde göra det. Alltså vi har ju en grund men själv anser jag att den borde bli bättre, så att det kan bli kvalitet i presentationen. /.../ ... det går inte om man inte har repat på det.

9.4 Slutdiskussion

Både skola A och B behöver jobba med undervisningen av scenisk kommunikation på olika sätt. Skola A behöver etablera en respekt och en status för ämnet scenisk kommunikation och därmed få tillbaka intresset för det hos skolledningen. Detta kan leda till att man kan få tillbaka kursen ”Musik och kommunikation” som tar upp det viktigaste inom scenisk kommunikation på gymnasienivå.

Skola B har ett moraliskt dilemma eftersom man väljer att använda den obligatoriska kursen ”Estetisk verksamhet” till undervisning som berör scenisk kommunikation. Det innebär att det egentliga innehållet inte genomförs. Om det ena behöver utesluta det andra så tycker jag att det går att använda sig av kursen ”Estetisk verksamhet” till undervisning av scenisk kommunikation, men det är inte riktigt bra. Det ideala vore att inte behöva byta ut något utan att båda kurserna, ”Musik och kommunikation” och ”Estetisk verksamhet”, fanns att tillgå. Även om båda skolorna berör, eller försöker beröra, mitt intresseområde tycker jag att de missar en väsentlig del av scenisk kommunikation. Nämligen vad som sägs och hur det sägs. Ofta berörs kroppsspråk och nervositet men inte mer. Jag tycker att retorik bör ingå för att undervisningen ska bli så bred och omfattande som möjligt.

Ämnet Musik utgör grunden för ett estetiskt gymnasium och kan kompletteras med kurser från ämnet musikproduktion. Jag tycker att ämnet Musik är en god grund men jag anser att det saknas vissa viktiga delar i kursplanerna. Det bör finnas med någon form av scenisk kommunikation i Instrument/sång 1,2 eller 3. Det är en så pass viktig del av musicerandet att kunna presentera sig och sitt stycke på bra sätt och därmed höja nivån på framträdandet. Irving (1987) talar om BTS som en vetenskap som måste övas och detta stärker mina argument. Ämnet Musikproduktion är ett ämne som är till för att komplettera ämnet Musik. Det är ett gott komplement med många innehållsrika och viktiga kurser. Vid presentationen av ämnet Musikproduktion tycker jag att det står för lite om innehållet i kursen ”Musik och kommunikation”. Beskrivningen berör datorernas inmarsch i samhället, vikten av att inspirera till eget skapande, förutsättningar för att kritiskt och kreativt kunna bedöma och påverka en produktion. Samt att

behandla moment och situationer som vänder sig till en tänkt publik. Den sista meningen syftar på kursen ”Musik och kommunikation” och jag anser att man bör utöka beskrivningen av kursinnehållet och öka slagkraften i ”ämnets karaktär och uppbyggnad”.

Eleverna på skola B berör scenisk kommunikation och tycker att det är tillräckligt mycket av det på deras schema. Det här kan bero på att eleverna på skola B har svårt att tänka sig hur man ska kunna få in ännu ett ämne på deras redan så fulla schema. Skola A verkar ha misslyckats totalt med sitt försök att integrera scenisk kommunikation i alla musikämnen. Jag tycker personligen att det verkar som att det är för lite på båda skolorna. Skola A bör, enligt min mening, ta tag i undervisningen av scenisk kommunikation, men skola B verkar inte heller lägga tillräckligt stort fokus på ämnet. Lösningen tror jag är att viga en kurs åt det och göra den obligatorisk. Det finns en kurs att tillgå som heter ”Musik och kommunikation”, den har en bra målsättning och ett fullgott kursinnehåll för ett musikestetiskt gymnasium. Visst kan skola A ha haft problem med den föregående läraren i detta ämne men det tycker inte jag är tillräckliga skäl för att ta bort den helt och hållet. Skola B tog bort ”Musik och kommunikation” och valde att lägga in liknande moment i en annan kurs. Tanken är god men scenisk kommunikation kräver tid till övning och reflektion och kan därför inte delas med andra moment. Jag tror inte att skola A och B inser hur viktigt det är att öva detta. Min personliga erfarenhet säger att man med enkla medel kan öka nivån på en konsert avsevärt.

Som en parentes vill jag säga att när det gäller ämnet musikproduktion tycker jag att det är en sund och nödvändig tanke att modernisera kurser och att skolan hänger med i den tekniska utvecklingen. Jag tycker det är bra att skolorna uppmannar eleverna till att använda datorn till sitt musicerande. Man bör ta vara på det som de yngre är bättre på än de äldre. I det här fallet är det brukandet av datorer. Våldigt många av sveriges gymnasister har tillgång till en dator och därmed också verktygen för att skapa, arrangera samt spela in musik.

10 Slutsatser

På den pedagogiska fronten tycker jag att det borde skrivas mer om just den retoriska kommunikationen. Det finns mycket skrivet om scenisk närvaro och hur man ska föra sig på en scen och även om den klassiska retoriken och hur man lägger upp ett tal på bästa sätt eller hur man gör en bra intervju. Men inte kombinationen av dessa, hur man lägger upp en bra presentation i kombination med hur man ska stå och hur man kan uppnå en bra närvaro på scen. Som lärarstuderande på en musikhögskola tycker jag att även de kurser vi läser berör mitt intresseområde för lite. Det läggs ofta stort fokus på pedagogik och metodik och

mindre på det konstnärliga och det med all rätt eftersom det är en pedagogisk utbildning. Jag tycker å andra sidan att man bör ta upp det mer och ha i åtanke att man faktiskt kan ha stor nytta av detta i sin undervisning också. Att kunna trollbinda en klass eller en ensemble med retorik kan vara till stor nytta även i ett klassrum.

Referenser

Ahnstedt, S. (2003) *Menar du att jag ska vara någon slags skådis eller...* Luleå Tekniska Universitet

Bergendal, G, Elliot, N, Irving, D, Lindström Å (1977) *musiken artisten publiken*. Stockholm. Accent.

Irving, D. (1987) *Yrke: Musiker*. Borås. Rikskonsertter 87.

Lundberg, Å. (1998) *Rampfeber*. Stockholm Gehrmans musikförlag.

Kvale, S. (1997) *Kvalitativa forskningsintervjuer*. Lund. Studentlitteratur.

Internetadresser Skolverket (2005):

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0506&infotyp=15&skolform=21&id=52&extraId=>

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0506&infotyp=8&skolform=21&id=MU&extraId=>

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?sprak=SV&id=MUPR&skolform=21&ar=0405&infotyp=8>

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=5&skolform=21&id=3543&extraId=>

Poyatos, Fernando. (1984) *New perspectives in nonverbal communication: studies in cultural anthropology, social psychology, linguistics, literature and semiotics*. (Language & Communication Library; 5) Oxford. Pergamon Press.

Bilagor

Bilaga 1.

Intervjufrågor som ligger till grund till mina kvalitativa intervjuer

Bilaga 1.

Tänk på en bra livekonsert, antingen DVD, VHS eller ”på riktigt”. På vilket sätt var den bra? Bra musik, bra scenshow eller var det något i stämningen runt konserten som fick dig att tycka den var bra? Utveckla ditt svar.

Hur gick presentationen av låtar/band till? Fanns det någon sådan?

Presentationen - Kan man kalla den för något speciellt? Har ni något ord för det?

Mellansnack - Konsertretorik - Retorik från scen - Scenkommunikation?

Vad betyder ordet för er? Vad menas med det?

Är det viktigt att ett band presenterar sig och sin musik? Vilken betydelse har det?

Kan ni ge exempel på konserter där:

- du saknade mellansnack?
- du önskade att det inte fanns något mellansnack?
- du önskade att dom lagt ner mer tid på mellansnacket?

Kan man öva upp det? Genom att stå framför spegeln eller gå kurs etc?

Hur gör ni? I utbildningen eller själv? På vilket sätt övas retorik, vilka övningar har ni, vilken litteratur eller videoinspelningar använder ni er av?

Har man någon nytta av att träna retorik? Var i sådana fall? I andra ämnen i skolan, i det egna bandet eller i hemmet?